

STRESZCZENIE

Marta Dawidziuk

Pragmatyczno-strukturalne wyznaczniki exposé jako gatunku wypowiedzi

Celem pracy jest wyszczególnienie i opis cech gatunkowych *exposé*. Poprzez badanie użycia języka i komunikacji językowej wyciągam wnioski dotyczące istoty ważnej sfery życia publicznego – polityki.

Metodą opisu przyjętą w pracy jest genologia lingwistyczna. Przy opisywaniu gatunku badacze biorą pod uwagę następujące aspekty: pragmatyczny, strukturalny, poznawczy. Niezwykle istotna jest analiza dynamiczna, dzięki której możliwe jest przedstawienie zmian następujących we wzorcu gatunkowym.

W teoretycznej części pracy przedstawiam najważniejsze założenia badaczy dotyczące genologii lingwistycznej. Omawiam krytykę strukturalizmu przedstawioną przez Michaiła Bachtina i opisuję, czym dla rosyjskiego badacza był gatunek mowy. Następnie przedstawiam humanistyczną teorię gatunku Stefanii Skwarczyńskiej, wyszczególniając poszczególne komponenty, które zdaniem polskiej uczoney składają się na strukturę gatunkową. Oprócz tego opisuję teorie Anny Wierzbickiej i jej definicję *genrów mowy*, rozważania Marii Wojtak nad definicją gatunku oraz wzorca gatunkowego oraz teorie Bożeny Witosz, nawiązujące do Wittgensteinowskiej teorii pokrewieństwa rodzinnego i pojęcia gry językowej. Na koniec przedstawiam założenia Stanisława Gajdy, który, między innymi, podkreślał znaczenie umiejscowienia wypowiedzi w kontekście.

Podstawę materiałową pracy stanowią *exposé* wygłaszane w latach 1919 – 1939 przez Premierów Rządu Polskiego i Ministrów Spraw Zagranicznych. Funkcje te w tych latach pełnili między innymi: Ignacy Paderewski, Konstanty Skirmunt, Aleksander Skrzyński, Marian Seyde, August Zaleski oraz Józef Beck.

Exposé jako gatunek wypowiedzi zajmuje istotną pozycję w dyskursie politycznym. Jest to przemówienie programowe przedstawiane przez przewodniczącego rządu (desygnowanego na premiera) lub ministra rządu na forum parlamentu (jednej z jego izb). Na

wzorzec gatunkowy *exposé* składają się cechy w aspekcie pragmatycznym oraz strukturalnym.

W pracy przybliżam charakterystykę obu aspektów. Przedstawiam gatunek, ukazując jego definicje i funkcje. Analizuję teksty *exposé*, skupiając się na cechach językowostylistycznych, ukazuję jego umiejscowienie i znaczenie w dyskursie politycznym. Wyjaśniam, dlaczego interakcje w *exposé* mają szczególny charakter oraz wymieniam podstawowe formy interakcyjne, takie jak na przykład 1. osoba liczby mnogiej imperatywu, czy *my* inkluzywne, popierając je przykładami. Zajmuję się również gatunkowymi uwarunkowaniami grzeczności.

Jeśli chodzi o aspekt strukturalny, w pracy omawiam segmentację poziomą i pionową tekstu. Przedstawiona została również globalna struktura *exposé*, która przybiera budowę trójdzielną: składa się z segmentu wstępnego, centralnego oraz końcowego. Na tekst *exposé* składają się akty mowy: asercje, komisywy i ekspresywy. W pracy przedstawiam ich znaczenie dla gatunku, a także prezentuję odpowiednie przykłady.

W *exposé* wyraźnie zaznacza się struktura argumentacyjna. Informowanie oraz eksplikacja są wsparte środkami retorycznymi. Obserwujemy tu silne oddziaływanie nadawcy głównie na uczucia i wolę odbiorców. Celem autora *exposé* jest przekonanie audytorium do przyjęcia jego poglądów i wykonania określonego działania. Zabiegi językowe mają charakter perswazyjny, oparty głównie na amplifikacji. Amplifikacja w *exposé* jest metodą podkreślania, uwypuklania, wyjaskrawiania i wyolbrzymiania pewnych treści. W pracy pojawiają się przykłady takich zabiegów, omówione zostają między innymi różnego rodzaju powtórzenia, wyrażenia synonimiczne, enumeracje, czy apostrofy.

Na uwagę zasługują również w *exposé* techniki perswazji wyrażane środkami gramatycznymi. Służą głównie temu, aby wypowiedź nie straciła na sile. Wyróżniają się wykładniki gramatyczne o silnej wartości perswazyjnej, a mianowicie w tym przypadku formy trybu rozkazującego. Jego funkcje, niezwykle istotne w komunikowaniu żądań czy próśb w stronę odbiorcy, omawiam na konkretnych przykładach.

Exposé jest zawsze skierowane do odbiorcy i związane z intencjami nadawcy. Jego cechą jest wyrażona przez nadawcę bezpośrednio lub pośrednio intencja. Można zauważyć, że repertuar intencji nadawcy *exposé* jest ograniczony i daje się sklasyfikować w odniesieniu do kultury. Zgodnie z kulturą polityczną i w ogóle polską nadawca informuje (o swojej działalności i zamiarach), argumentuje (uzasadnia podjęte decyzje) oraz przekonuje do swoich racji odbiorców. Wyrażaniu intencji w *exposé* służą także środki prozodyczne, np. intonacja, akcent, pauzy, które również zostają omówione w rozprawie.

SUMMARY

Marta Dawidziuk

Pragmatically-structural features of exposé as a genre

The goal of my dissertation is to describe generic features of *exposé*. Through studying the use of language and linguistic communication I draw conclusions concerning an important area of public life – politics.

My method of description is linguistic genology. When describing a genre, researchers take into account pragmatic, structural and cognitive aspects. Dynamic analysis is vital, as it enables showing the directions of changes that occur within a model of genre.

The theoretical part of my work consists of presentation of theories concerning linguistic genology. I describe the criticism of structuralism by Mikhail Bakhtin and how the Russian linguist defined a genre. Then I present a humanistic genre theory by Stefania Skwarczyńska and enumerate specific components that constitute generic structure according to the Polish linguist. Apart from that, I describe a theory of speech genres by Anna Wierzbicka, works by Maria Wojtak that concern the definition of a genre and generic pattern, as well as the theories by Bożena Witosz that refer to the theory of family resemblance by Wittgenstein and his notion of language game. Finally, I present conceptions by Stanisław Gajda, who stressed the meaning of the context of an utterance.

The basis for the dissertation are *exposés* from years 1919-1939 by the Polish Prime Ministers and Ministers of Foreign Affairs: Ignacy Paderewski, Konstanty Skirmut, Aleksander Skrzyński, Marian Seyde, August Zaleski and Józef Beck.

Exposé as a genre is an important part of political discourse. It is a program speech presented by the leader of government (designated as the prime minister) or a minister in the parliament (one of its chambers). The generic pattern of *exposé* consists of the features in pragmatic and structural aspects.

In my dissertation I present characteristics of both aspects. I describe the genre by explaining its definitions and functions. I analyze the content of *exposé* and focus on its linguistic and stylistic features. Therefore I show its place and meaning in the political discourse. I explain why interactions in *exposé* have a special character and enumerate basic interaction forms, such as 1st person plural of imperative or inclusive *we*. There are numerous examples of such constructions. Also generic conditions of kindness is the issue that I relate to

in my dissertation.

As far as the structural aspect is concerned, I write about horizontal and vertical segmentation of a text. Moreover, the global structure of *exposé* is presented. It consists of three parts: introductory segment, central segment and the final segment. The text of *exposé* consists of speech acts: assertives, commissives and expressives. The dissertation contains the presentation of their meaning for genre and relevant examples.

What is visible in *exposé* is an argumentative structure. Informing and explication are supported by rhetorical means. One might observe strong influence of a sender, mostly on feelings and actions of receivers. The goal of *exposé's* author is convincing the listeners to accept his or her views and to act accordingly. Linguistic means have a persuasive character, based mostly on amplification. It is a method of stressing and exaggerating selected content. The dissertation contains such means, different kinds of repetitions are elaborated on, as well as synonyms, enumerations or apostrophes.

What is also important are persuasive techniques that are expressed by grammatical means. Their goal is maintaining the meaning and force of an utterance. Especially significant are grammatical features that have a strong persuasive value: here mostly the imperative. Its functions, incredibly important in communicating requests towards the receiver, are presented with examples.

Exposé is always directed towards the receiver and related to the intentions of the sender. Its feature is intention: either expressed directly by a sender or indirectly. One might see that the repertoire of the intentions of senders is limited and might be classified in the relation to culture. In accordance with political culture and the Polish culture in general the senders inform (about their actions and intentions), present arguments (justify decisions made) and convince to their opinions. Prosodic means, such as intonation, accent or pauses also serve to express intentions in *exposé*, and as such are elaborated on in the dissertation.